

علم أصول الفقه

۹۲-۹-۶ روش شناسی

۵

دراسات الاستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

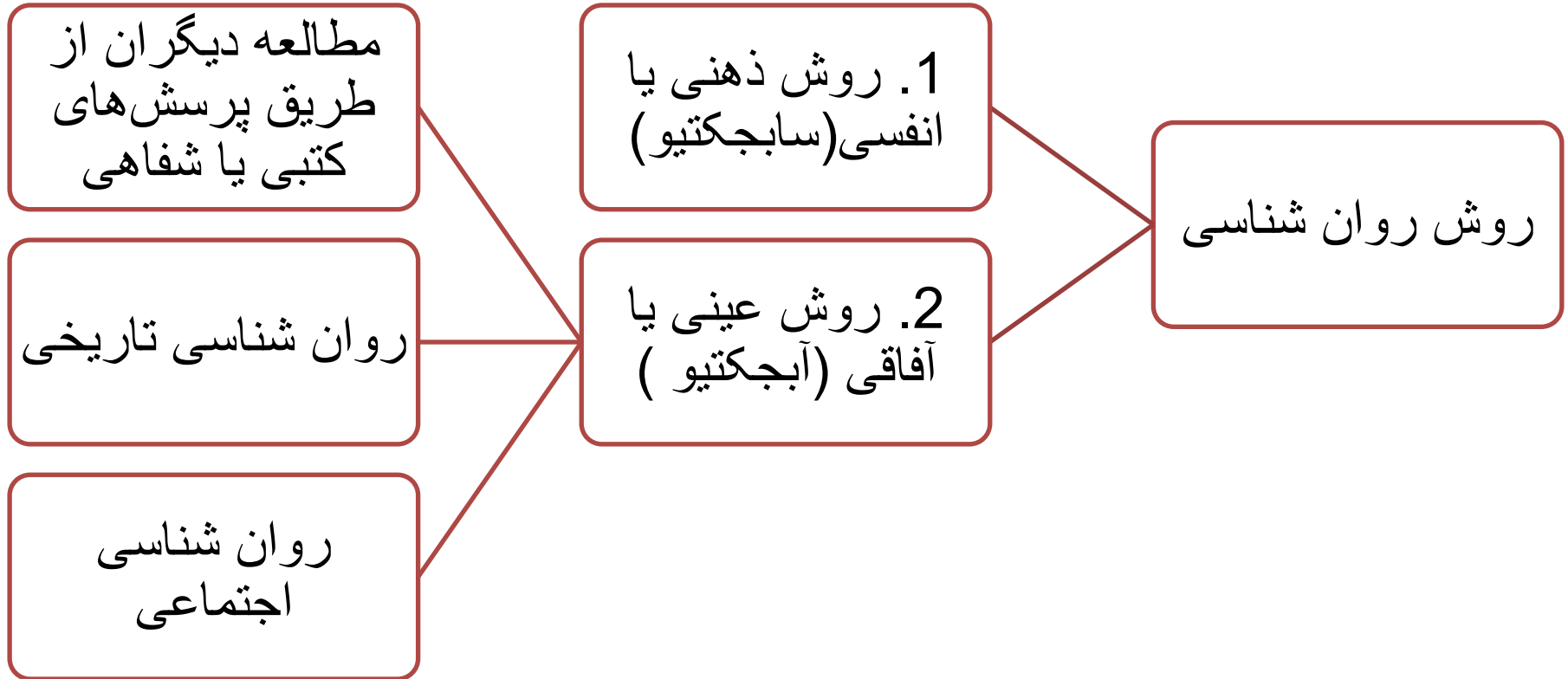
روش در روان شناسی

1. روش ذهنی یا
انفسی (ساجکتیو)

2. روش عینی یا
آفاقی (آبجکتیو)

روش روان
شناسی

روش در روان شناسی

روش در روان شناسی

- در روش ذهنی یا سابجکتیو، روان شناس در حالات روحی و روانی-اش تأمل می کند و با مطالعه‌ی درون خویش به یک سری نتایج دست می یابد. در این روش، عالم - آن که مطالعه می کند - و معلوم - آنچه مورد مطالعه قرار می گیرد - یک چیز است. خودِ شخص، خودش را بررسی و مطالعه می نماید.

روش در روان شناسی

- برای روش دیگر - روش عینی - چند شیوهی فرعی ذکر شده است که اگرچه این روش‌ها هم عرض هم نیستند؛ اما به شکل هم عرض، عرضه شده‌اند.

روش در روان شناسی

- یک روش فرعی این است که شخص دیگران را مورد مطالعه قرار دهد و با پرسش‌هایی که به صورت کتبی یا شفاهی از آنها می‌پرسد، به خصوصیات روحی و روانی آنها پی ببرد. این پرسش‌ها در روان شناسی به مرور زمان به سمت پرسش‌های استاندارد پیش رفت و به «تست» تبدیل گردید. تست‌های روان شناسی یک سری سؤالات استاندارد هستند که بر اساس آزمون‌هایی فراهم آمده‌اند.

روش در روان شناسی

- بر اساس این آزمون‌ها روان شناسان نتیجه گرفتند که همه‌ی افرادی که به یک شکل به آزمون پاسخ می‌دهند، از خصوصیات روحی واحدی برخوردارند. پس خصوصیت و روحیه‌ی افراد بستگی به نحوه‌ی پاسخ گویی آنها دارد.
- آنها که به شکل فرضاً «الف» پاسخ دهند، از خصوصیات گروه الف بهره‌مندند و آنها که به شکل فرضاً «ب» پاسخ دهند، دارای خصوصیات گروه ب هستند و...

روش در روان شناسی

- البته باید توجه نمود که مکاتب روان شناسی هر یک بر اساس مبانی خاصی شکل گرفته‌اند. به همین دلیل در تست‌ها و پرسش‌هایی که بر اساس همین مبانی تنظیم شده‌اند، با هم اختلاف دارند. یعنی همان طور که مبانی آنها مختلف است، تست‌های استاندارد آنها نیز با هم اختلاف دارد.
- در واقع بین مبانی و روش‌ها، تعامل مستمری وجود دارد. کسانی که از مبانی فروید مثلاً تبعیت می‌کنند، قضاوتشان به یک شکل است، کسانی که پیرو مبانی یونگ هستند، قضاوتی دیگر دارند و رفتار گرایان، دارای قضاوتی متفاوت با آن دو هستند و....

روش در روان شناسی

- بنابراین تست‌های مطرح در روان شناسی، یک مجموعه از پرسش‌های مشخص است که یک سری تفسیرهای مشخص برای آنها وجود دارد. این تست‌ها بر اساس نوع نظریه‌ای که روان شناس در روان شناسی دارد، تنظیم می‌گردد؛ اما همه‌ی روان شناسان سعی می‌کنند دریابند که چه پرسش‌هایی مطرح کنند تا پاسخ آنها کاشف از حالات روحی شخص باشد و چگونه این پاسخ‌ها را تفسیر کنند تا تفسیرها، شخصی و موردی نباشد. آنها به دنبال معیار و ضابطه‌ای هستند که بر اساس آن بتوانند افراد را با هم مقایسه کنند.

روش در روان شناسی

- راه فرعی دیگری که در روش عینی مطرح شده، روان شناسی تاریخی است.
- در این روش، روان شناس حالات روحی و روانی افراد را در زمان‌ها یا در دوره‌های مختلف تاریخ مورد مطالعه قرار می‌دهد و به نتایجی دست می‌یابد.
- اما این که آیا اصلاً برای چنین مطالعه‌ای، ابزاری داریم یا نه، خود بحث جداگانه‌ای می‌طلبد.

روش در روان شناسی

- روان شناسی اجتماعی به عنوان روش فرعی دیگر مطرح شده است. در این روش حالات و روحيات موجود در جامعه مورد مطالعه قرار می گیرد.

روش در روان شناسی

- همان طور که ملاحظه می شود برخی از کسانی که این روش ها را عنوان نموده اند، در واقع بین روش های روان شناسی و شاخه های روان شناسی خلط کرده اند و آنچه در شاخه ی روان شناسی بوده، به عنوان روش مطرح نموده اند.

روش در روان شناسی

- شاید دلیل این اشتباه آن بوده است که در زمان آنها اصلاً شاخه‌ها مطرح نبودند و شاید هم آنها از شاخه‌ها غفلت کرده و همه را به عنوان روش مطرح نموده‌اند.

روش در روان شناسی

- بحث دیگری که در متدلوژی روان شناسی مطرح است، مشابهت روش عمومی روان شناسی با روش تجربی است. عالم روان شناس بر اساس یک سری داده‌هایی که از طریق ذهنی - یعنی مطالعه‌ی شخص خود - یا از طریق عینی - یعنی مطالعه‌ی افراد دیگر - به دست آورده، فرضیه‌ای را ارائه می‌دهد. سپس این فرضیه را در موارد دیگر به تجربه می‌گذارد. اگر فرضیه در موارد دیگر پاسخ‌گو بود و قدرت پیش‌گویی داشت، مورد تأیید قرار می‌گیرد و به قانون تبدیل می‌شود.

روش در روان شناسی

- دو کلمه‌ی ساجکتیو و آبجکتیو که در فلسفه‌ی غرب بسیار به کار می‌روند، معادل دقیقی در فارسی ندارند و این یکی از معضلات ما در هنگام ترجمه است. الفاظ مختلفی مثل ذهنی و عینی، آفاقی و انفسی، ناسوتی و لاهوتی از الفاظی هستند که به عنوان معادل آن دو کلمه استعمال می‌شوند؛ اما هیچ یک از این تعابیر دقیقاً بیانگر معنای آن دو کلمه در فلسفه‌ی غرب نیست. بله نزدیکترین تعبیر، تعبیر ذهنی و عینی است.
- در آینده در روش شناسی علم اصول خواهیم گفت که عمده روش ما در کشف ارتکازات عقلایی همین روش است.
- در واقع ذهن این توانایی را دارد که خودش در یک منظر بنشیند و به خودش نگاه کند و نسبت به خویش داوری نماید.

روش در روان شناسی

- تست IQ یا تست هوش از جمله این تست‌های استاندارد است که برای ارزیابی هوش افراد به کار گرفته می‌شود.
- قالب روان شناسان تحت تأثیر فروید هستند و به آنها «فرویدین» می‌گویند.
- Behaviorists .
- امروز در روان شناسی شاخه‌های مختلفی وجود دارد که هر یک با رویکرد خاصی به بحث روان شناسی می‌پردازند.

روش در جامعه شناسی

- روش در جامعه شناسی
- روشی که عمدتاً در جامعه شناسی و یا به تعبیر دیگر در علوم اجتماعی وجود دارد، روش تحلیل مدارک است. ما در بحث تحلیل مدارک که امروزه بسیار گسترش یافته، به دو روش اشاره می‌کنیم:

روش در جامعه شناسی

- ۱. روش تحلیل کلاسیک:
- در این روش، اسناد و مدارک مورد مطالعه‌ی عمقی قرار می‌گیرند و تلاش می‌شود روابط بین اسناد با یکدیگر و روابط بین اسناد با فرعیات - امور دیگری که در حاشیه قرار دارند - تبیین شود.

روش در جامعه شناسی

- روش تحلیل کلاسیک یک روش ذهنی است و همان طور که بعدها در علم اصول خواهیم دید، این روش بسیار شبیه روشی است که در استظهارات فقهی و اصولی داریم. به همین جهت همانند خود استظهار، هم ذهنی است و هم امری عقلی. یعنی در این روش تلاش می شود محتوا و عمق یک سند شناخته شود، خواه آن سند روایت باشد که ما در فقه و اصول به آن تمسک می کنیم و خواه امر دیگری؛ و حتی می تواند یک امر طبیعی باشد که از بُعد جامعه شناختی مورد بحث قرار می گیرد.

روش در جامعه شناسی

- همچنین تلاش می‌شود ارتباط بین این سند و سایر اسنادی که وجود دارد تبیین گردد - شبیه آن کاری که در جمع بین روایات داریم - و ارتباط بین این سندها و امور فردی معلوم شود - مثلاً فرض کنید با فتاوایی که وجود دارد، مقایسه گردد - .

روش در جامعه شناسی

- ۲. روش کمی:
- هدف این روش آن است که جنبه‌ی ذهنی روش تحلیل کلاسیک را تقویت و آن را به عینی تبدیل نماید. یعنی جنبه‌ی ساجکتیو را آجکتیو کند؛ زیرا به نظر روش شناسان، روش‌های ذهنی یک نوع کاستی دارند.

روش در جامعه شناسی

- همین که ساجکتیوند، همین که به ذهن تحلیل گر مرتبط می شوند و همین که به ذهن آن عالم بستگی پیدا می کنند، کاستی آنها است. روش های کمی در علوم اجتماعی تلاش می کند این بعد ذهنی را که در روش تحلیل کلاسیک وجود دارد، به یک بعد عینی و یک امر عینی تبدیل نماید.

روش در جامعه شناسی

- در روش‌های کمی دو روش مهم مطرح است:

روش در جامعه شناسی

• ۱. روش زبان کمی:

• این روش بیشتر روی الفاظ کار می‌کند و به تحلیل واژه‌ها، سبک بیان و حتی تعداد کلماتی که به کار رفته است، توجه می‌نماید. به طور مثال فرض کنید سیاستمداری سخنرانی کرده یا نویسنده‌ای کتاب نوشته است. در روش زبان کمی، تحلیل‌گر واژه‌هایی را که آن سخنران یا نویسنده به کار برده بررسی می‌نماید تا دریابد از چه واژه‌هایی بیشتر استفاده کرده است. آیا واژه‌های مورد استفاده دارای سخن آرام و نرم هستند یا لحنی تند و خشن دارند؟ نویسنده یا سخنران به چه میزان از واژه‌هایی با لحن آرام و نرم بهره برده و به چه میزان از واژه‌هایی با لحن تند و خشن؟

روش در جامعه شناسی

- تحلیل گر بعد از بررسی این سند به ارزیابی سندهای دیگر از همین سخنران و نویسنده می پردازد و آنها را هم به همین شیوه مورد تحلیل قرار می دهد. سپس این بررسی ها را که در باب ویژگی های زبانی نویسنده یا سخنران است، کنار هم قرار می دهد و بر اساس آنها به نتایجی دست می یابد. این نتیجه گیری به دلیل این که مستند به یک سری مطالعات عینی و خارجی است، مشکلی را که در روش تحلیل کلاسیک وجود دارد، جبران می کند.

روش در جامعه شناسی

- ۲. روش تحلیل محتوا:
- این روش امروزه اضافه بر علوم اجتماعی در بسیاری از مطالعات حتی در مباحث حقوقی مورد توجه قرار می‌گیرد و در تحلیل قراردادهای، کنوانسیون‌ها و قوانین کاربرد دارد. در این روش همان‌گونه که از اسمش پیدا است، با محتوای بیان کار دارند. به همین دلیل در این روش واژگان‌هایی که مترادفند به منزله‌ی واحد تلقی می‌شوند.

روش در جامعه شناسی

- تحلیل‌گر در این روش ابتدا محتوا و مفادی را که در یک سند وجود دارد، شناسایی و سپس مقوله‌ی آن را تعیین می‌نماید، یعنی مشخص می‌کند که مفاد این سند به چه مقوله‌ای مربوط است و به اصطلاح آن را طبقه بندی می‌نماید. وی پس از بررسی سندهای دیگر از همین شخص یا مجموعه اشخاص - آنجا که یک گروه اجتماعی مورد مطالعه قرار می‌گیرند - و طبقه بندی محتوا و مفاد سخنان و رفتارهای آنها، به فرضیه‌ای دست می‌یابد که بیانگر دیدگاه‌ها و نقطه نظرات آنها است.

روش در جامعه شناسی

- نمونه‌ای از این بررسی‌ها، تحقیقاتی است که روی دیدگاه‌های مدیریتی امام خمینی صورت می‌گیرد. در این پروژه که جزو پروژه‌های علمی هم هست و چند سال است شروع گردیده، کلمات حضرت امام - چه آنها که در کتاب‌های ایشان بوده و چه آنها که ایشان در سخنرانی‌ها ایراد کرده‌اند - و رفتارهای وی مورد بررسی قرار گرفته تا مطالبی که در خصوص دانش مدیریت است و بیانگر دیدگاه‌های مدیریتی حضرت امام است، از طریق تحلیل محتوا، استخراج گردد.

روش در جامعه شناسی

- به طور مثال فرض کنید در بحث نظارت کنترل که یک بحث مدیریتی است، کل کلمات امام مورد مطالعه قرار می‌گیرد و بعد به لحاظ محتوا طبقه بندی می‌شود. سپس مقوله‌های حاصل از این محتوا در قالب یک سری فرضیات درمی‌آید. این فرضیات در مرحله‌ی بعد با سایر کلمات امام یا با سایر رفتارهای امام سنجیده می‌شود تا نقطه نظرات و دیدگاه‌های حضرت امام در خصوص نظارت کنترل به دست آید.

روش در جامعه شناسی

- کتاب فلیسین شاله در مورد متدلوژی جامعه شناسی تقریباً هیچ مطلبی ندارد؛ زیرا آن زمان علم جامعه شناسی بسیار جدید بوده است. از این رو، ما متدلوژی این علم را از جای دیگر نقل می‌نماییم.

روش در جامعه شناسی

- مقصود از ذهنی همان ساجکتیو است که در مقابل آجکتیو به معنای عینی قرار دارد و ما آن را در روان شناسی نیز مطرح کردیم.
- واژه‌های مترادف، الفاظی مختلف دارند با معنایی یکسان.
- حاصل این پروژه چهارده کتاب است که تا کنون ده تای آنها آماده شده است.
- البته در بخش رفتارها به لحاظ کمبود اسناد و مشکل بودن جمع آوری اسناد موجود، کار مشکل تر بوده است.